

Mededeelingen.

KRUISBEKKEN EN CONIFEREN-ZAADJAREN

door

Dr Th. C. Oudemans.

Wij boschbouwers zullen het er wel unaniem over eens zijn, dat in 1942 niet alleen vele soorten coniferen kegels hebben voortgebracht, doch ook, dat talrijke boomen daarvan zoo rijkelijk voorzien waren, als in geen jaren het geval is geweest. Wij moeten tot 1935 teruggaan om een dergelijke overvloedige fructificatie te vinden. De meesten van ons zullen van die overvloedige productie geprofiteerd hebben en kegels hebben ingezameld. Ongetwijfeld zal het daarbij velen zijn opgevallen, dat zij niet de eenige gegadigden waren, en den vogelliefhebbers onder hen is het zeker niet ontgaan, dat als concurrent van den mensch een niet zoo heel gewone gast optrad, nl. de *kruisbek*. Nu is men al spoedig geneigd, een concurrent, vooral als deze een dier is, als een lastigen indringer te beschouwen en hem dadelijk te qualificeeren als „schadelijk”, met als gevolg, dat men maatregelen gaat bedenken om de „schade” te beperken. Zulks zou in dit geval een miskenning zijn van de gulheid der Natuur, en ook zou het onbillijk zijn tegenover dezen interessanten trekvogel om op één zijner levensgewoonten overdreven nadruk te leggen, met voorbijzien van zijn aardige gedragingen. De mensch beschouwt zichzelf zoo gaarne als een oppermachtig wezen, dat het recht heeft in te grijpen in het bestel der natuur, en bemerkt in zijn kortzichtigheid niet, welke groote waarden hij daardoor somtijds doet verloren gaan.

Hier en daar op de Veluwe werden de kruisbekken reeds in Juli 1942 gesignaleerd; op „Schovenhorst” werden zij voor het eerst in grooten getale gehoord en gezien in eind September. Bijna dagelijks werden zij waargenomen op circa veertigjarige stammen van *Picea orientalis* Lk., die zwaar beladen waren met kegels. Van dien tijd af tot omstreeks 15 Februari 1943, is er geen week voorbijgegaan, of er trokken troepen van 10 tot 60 kruisbekken op „Schovenhorst” over.

Jan P. Strijbos schrijft in De Telegraaf van 19 September 1942, dat hij de kruisbekken in de eerste week van Juli in het Leuvenumsche Bosch heeft gezien. Wij kunnen dus gevoeligly aannemen, dat de kruisbekken van midden Juli 1942 tot midden Februari 1943, dat is dus zeven maanden achtereen, zonder onderbreking in ons land zijn geweest. Dit is zoo merkwaardig, dat het van belang is, hier eens een oogenblik bij stil te staan. Bedenkt men daarbij, dat volgens mijn waarnemingen de kruisbekken voor het laatst in grooten getale op „Schovenhorst” geweest zijn in 1935, en dat dit volgens andere waarnemers ook elders in ons land het geval is, dan ligt het voor de hand, een causaal verband te gaan veronderstellen tusschen den rijkdom aan coniferen-kegels en de aanwezigheid van kruisbekken.

Teneinde dit verband op te sporen is het wellicht dienstig, de levenswijze van de kruisbekken in het kort na te gaan. Uit de literatuur is bekend, dat hij in de groote naaldbossen van Noord- en Oost-Europa broedt en daar hoofdzakelijk leeft van coniferenzaden. Het is opgevallen, dat er een zekere verhouding bestaat tusschen de talrijkheid van de nakomelingschap der kruisbekken en de hoeveelheid voedsel, derhalve de hoeveelheid coniferenzaden. Is deze in een jaar zeer overvloedig, dan schijnen zij zich sterk te vermenigvuldigen, zoo zelfs, dat voor die groote nakomelingschap in het daarop volgend jaar geen voedsel genoeg is in het gebied waar zij thuishooren, te meer, daar over het algemeen een rijk coniferenzaadjaar gevolgd wordt door een minder rijk of zelfs door een slecht zaadjaar. Groote troepen kruisbekken trekken dan weg en verspreiden zich over verschillende deelen van Europa. Van de hoeveelheid voedsel in het gastverblijf hangt het af, hoe langen tijd de immigranten daar kunnen blijven. Men heeft waargenomen, dat zij daar dan soms tijdelijk geheel ander voedsel tot zich nemen, nl. zaden van andere dan naaldhoutgewassen en zelfs bladluizen! Ik ben er-van overtuigd, dat de groote rijkdom aan coniferenzaden in den herfst van 1942 en den daarop volgenden winter de oorzaak is geweest, dat de kruisbekken hier zoovele maanden achtereen hebben vertoefd.

Ik heb geconstateerd, dat zij het meest verzot zijn op coniferenkegels die nog niet geheel rijp zijn, en dat zij wel degelijk voorkeur hebben voor enkele coniferensoorten. Ik heb ze voornamelijk op vier soorten waargenomen: het meest op *Picea orientalis* Lk., voorts op *Picea excelsa* Lk., op *Larix decidua* Mill. en op *Larix leptolepis* Gord. Nimmer heb ik ze van de kegels van een *Abies*-soort zien bewerken en slechts een heel enkele maal die van een Douglas-spar. Wel heb ik geobserveerd, dat zij kegels van den groenen Douglas met hun snavel afplukten en op den grond gooiden, doch niet, dat zij van de zaden gegeten hadden. Duizenden aangegeten kegels van Fijnspar en *Picea orientalis* heb ik op den grond gevonden, echter geen enkel „bewerkt” exemplaar van den groenen Douglas. Mijn waarnemingen hebben zich helaas niet kunnen uitstrekken over *Pinus*-soorten, daar deze dit jaar zoo goed als geen kegels hebben gedragen. In diverse vogelboeken vindt men over de voedselquaestie van deze diertjes slechts vermeld, dat zij zaden van dennen en sparren eten. In het algemeen is dit wel juist, doch hieraan zou m.i. toegevoegd moeten worden: niet van zilversparsoorten en waarschijnlijk niet van den Douglas-spar.

Waaruit de voorkeur, betoond aan *Picea*- en *Larix*-kegels, en in andere jaren aan *Pinus*-kegels voortvloeit, is voor mij nog een vraag. Zijn de zaden van *Abies*-soorten en Douglas-sparren voor de kruisbekken minder appetijtelijk, of komt het gezegde „Onbekend maakt, onbemind” de oplossing meer nabij? Immers, *Abies*-soorten komen slechts sporadisch, en *Picea* oplossen in het geheel niet voor in het Noorden en Oosten van Europa, de bakermat der kruisbekken. Ik meende, een aanwijzing te kunnen vinden in hun gedragingen ten opzichte van *Picea obovata* Ledeb., een coniferensoort, die in het Noorden van Europa inheemsch is en die de dieren dus moeten kennen. In het Kleine Pinetum van „Schovenhorst” staat een zeer mooi exemplaar daarvan, dat dit jaar een menigte kegels droeg. Wel werden de kegels bij honderden door de kruisbekken op den grond geworpen, doch „bewerkt” werden zij niet. Bij onderzoek bleken de zaden van die kegels voor het grootste gedeelte loos te zijn. Natuurlijk kan dit de reden zijn, dat de vogels de kegels versmaadden, doch waar zij met de Douglas-kegels evenzoo handelden, kan hieruit niets met zekerheid geconcludeerd worden. Men ziet hieruit, dat de voedselquaestie der kruisbekken nog nader dient te worden bestudeerd.

Tientallen malen heb ik die interessante vogels kunnen gadeslaan. Zij zijn in het geheel niet schuw. Het is mij dikwijls gelukt, ze op slechts enkele meters afstand te naderen. Een aardig voorbeeld van hun geringe schuwheid is wel, dat een troep kruisbekken bezig was zich te goed te doen aan de zaden van een *Picea orientalis*, die door twee arbeiders juist omgezaagd werd. De vogels trokken zich van het zagen daar beneden niets aan en vlogen pas met hooge tinkelende geluidjes weg toen de boom viel!

Het is grappig om te zien, hoe telkens groepen kruisbekken op een spar neerstrijken en aan de kegels gaan hangen. Gedeeltelijk bewerken zij de kegels ter plaatse door met hun wigvormigen platten snavel de kegelschubben van elkaar te wringen en met behulp van de tong de zaadjes te voorschijn te halen, doch gedeeltelijk laten zij de kegels in hun geheel vallen, waarna bovengenoemde bewerking op den grond plaats vindt.

Op „Schovenhorst” heb ik niet anders dan de gewone kruisbek (*Loxia curvirostra curvirostra* L.) waargenomen. Behalve die soort zijn in ons land bekend de groote kruisbek (*Loxia opsittacus* Borkh.) en de zeer zeldzame witband-kruisbek (*Loxia leucoptera bifasciata* Brehm), welke laatste, naar ik gehoord heb, dit jaar in het Gooi is waargenomen.

„Schovenhorst”, Maart 1943.